

Hulde voor Heertje

Eens per drie jaar wordt de Pierson Penning toegekend aan een Nederlands econoom die zich heeft onderscheiden door de kwaliteit en diepgang van zijn publicaties. Onder meer Hennisman, Tinbergen, Pen, Bouter, Van der Ploeg en Van de Klundert werden al geëerd. Dit jaar valt de eer te beurt aan Arnold Heertje, "vanwege zijn belangrijke bijdrage aan de theorievorming, zijn ijveren voor de kwaliteitsverbetering van het economieonderwijs, zijn inzet op het terrein van de geschiedenis van het economisch denken en zijn pleidooi voor een breed welvaartsbegrip" (DNB, 2009). Op de vragen "Wat heeft Heertje bijgedragen? Wat heeft hij bereikt?" zullen velen spontaan met leerboeken en naamsbekendheid antwoorden, maar vervolgens lang zwijgen. Er is echter veel meer te zeggen, en de prijs is volkomen verdiend. Heertjes bijdragen zijn zo fundamenteel dat de meesten van ons ze nog niet gezien, noch begrepen hebben. Hopelijk leidt de toekenning van de Penning ertoe dat Heertjes ideeën nu daadwerkelijk worden opgepakt. Dat zou ons allen ten goede komen.

In navolging van zijn leermeester Hennisman wijst Heertje er voortdurend op dat welvaart samenhangt met de mate waarin de burgers nu, en in de toekomst, in hun behoeften kunnen voorzien. Het idee gaat terug tot Adam Smith die in *The wealth of nations* al schreef: "Consumption is the sole end and purpose of all production; and the interest of the producer ought to be attended to only so far as it may be necessary for promoting that of the consumer." Smith voegt daaraan toe dat, hoewel dit zo evident is dat het geen bewijs behoeft, toch "in the mercantile system the interest of the consumer is almost constantly sacrificed to that of the producer". 233 jaar later is dat nog steeds zo, zoals Heertje ons elke week weer laat zien. Ons economisch beleid is nog steeds mercantilistisch. Zolang we niet doen wat volgens Smith evident is, moet deze boodschap herhaald worden. Heertjes verdienste is dat hij de moed en energie daarvoor heeft. Zijn tweede verdienste is dat hij de logische consequentie verbindt aan het feit dat we nu rijker zijn dan in 1776: onze behoeften nu betreffen niet alleen materiële goederen, maar ook immateriële zaken. Mensen zitten niet alleen te wachten op krentenbollen, fietsen en woningen, maar hebben ook behoefte aan natuur, vriendschap en welvaart voor hun nageslacht.

Omdat dit klaarblijkelijk zo moeilijk te bevatten is, herhaal ik het in jip-en-janneketaal: (1) Welvaart heeft te maken met behoeften, en dus met de vraagzijde van de economie. (2) Welvaart is ruimer dan de markt,

omdat mensen ook behoefte hebben aan immateriële zaken, die niet via de markt verhandeld worden. (3) Welvaart heeft conceptueel niets te maken met begrippen die de waarde van productie meten, zoals bbp of nationaal inkomen. (4) Beleid dat zich richt naar begrippen die aansluiten bij de aanbodzijde van de economie, is mercantilistisch en niet in het belang van de burgers en de welvaart. Heertjes belangrijke boodschap wordt om twee redenen niet begrepen: ze is moeilijk te bevatten en ze wordt slecht verpakt. Heertje gebruikt geen jip-en-janneketaal, maar verwijten. Niemand kan het in zijn ogen goed doen, zoals zijn columns laten zien: Nederlandse economen hebben (2) niet gesnapt, en het CPB snapt (3) niet en identificeert welvaart met de winsten van ondernemingen, met als gevolg dat het ministerie van Economische Zaken in de greep van het bedrijfsleven is, en mercantilistisch beleid van type (4) voert. Het ergst van al zijn volgens Heertje de economische adviesbureaus die als kippen zonder kop kosten-batenanalyses uitvoeren, en daarbij nog taal- en rekenfouten maken ook. Zo'n schrijfstijl bevredigt behoeften, maar kan niet productief zijn. Jammer dat zo de aandacht voor de boodschap verloren gaat, want de kritiek is vaak wel terecht. Het CPB-onderzoek over handelsbeleid, en het daarmee corresponderende persbericht van het ministerie van Economische Zaken van 12 november 2009, waarin de baten voor de burger worden afgelezen aan de bbp-groei, levert een recente illustratie van conceptueel onjuist redeneren. Meer voorbeelden zijn te noemen. De windmolens bij Urk, de CO₂-opslag bij Barendrecht, het vliegveld Twente en de zeesluis bij IJmuiden zijn mogelijk tastbare miskleunen van mercantilistisch beleid, gebaseerd op gebrekkige kennis van de welvaartseconomie.

Heertje heeft vooral getoond hoe het niet moet, maar niet hoe het moet. De volgende stap zou constructief moeten zijn. Omdat alles van waarde weerloos is, tenzij het in getallen wordt uitgedrukt, ligt de onderzoeksvraag "Hoe welvaart te meten?" voor de hand. Tot nu toe wordt het antwoord vooral gezocht in aanpassingen van het bbp-begrip, maar die weg is doodlopend, zoals ook de door president Sarkozy ingestelde commissie-Stiglitz heeft vastgesteld. Voor een econoom die op Heertjes schouders durft te staan, en die onconventioneel in een andere richting speurt en een antwoord vindt, ligt de Nobelprijs in het verschiet.

LITERATUUR

DNB (2009) *Pierson Penning voor Arnold Heertje*. Persbericht van 12 november, www.dnb.nl.